

Skirta vaikams, bet tinka ir suaugusiesiems

Žurnalistė A. Borusevičiūtė. Asm. archyvo nuotr.

Esu Asta Borusevičiūtė, žurnalistė. Taip pasirašinėju jau beveik 16 metų. Žurnalistikos sparnus man užaugino Vilniaus universitetas. Tik vėliau jau rinkausi kryptis. Lietuvoje dirbau redaktore televizijos laidose. O kai prieš devynerius metus pasirinkau gyventi Vokietijos Hamburgo miestą, atradau ir rašymo džiaugsmą, bendradarbiaudama su dienraščiais „Kauno diena“ ir „Lietuvos rytas“, taip pat rašydama savo tinklaraštį apie atradimus Vokietijoje. Aštuonerius metus dirbau Hamburgo šeštadieninėje lituanistinėje mokykloje „Abėcėlė“. Darbas su vaikais labai praplėtė mano profesinį akiratį. Jau kurį laiką dirbu medijų pedagoge vokiškose mokyklose ir organizacijose. Lituanistinėje mokykloje taip pat gimė ir mano širdies projektas, vaikų naujienų internetinis portalas „Klausia vaikai“.

Asta BORUSEVIČIŪTĖ

Apie ką mes čia? Ogi apie naujienas vaikams. Visiems, kurie skaito ir supranta lietuviškai. Du puslapius šiame žurnale pildysime tekstais, kuriuos labai kviečiame skaityti jus, mieli vaikai. Žinoma, viskas, kas parašyta čia, tinka ir suaugusiesiems. Norime tikėti, kad tai bus įdomu ir jiems. O jeigu įdomu jiems, tai labai tikimės, kad jie apie tai pasiūlys paskaityti savo vaikams. Tie vaikai – savo draugams, tie draugai – savo pusbroliams ir pusseserėms. Kas čia žino, gal vieną dieną turėsime labai didelį jaunųjų skaitytojų būrį. Visame pasaulyje! Kaip būtų smagu!

Šių puslapių idėja persikėlė iš interneto. O pati pradžia atėjo iš Hamburgo lituanistinės mokyklos „Abėcėlė“. Mokiniai pamokose ruošdavo interviu su dėdėmis ir tetomis, gyvenančiais Lietuvoje:

vaikų klausimai, o atsakymai – suaugusiųjų. Šiuos interviu skelbdavome internete. Bet vieną dieną jie išaugo iš mokyklos patalpų ir tapo internetine svetaine www.klausia-vaikai.lt. Dabar jis beldžiasi į viso pasaulio lietuvių vaikų kompiuterio ekranus. Užeikite!

Bet kol kas dar likite čia, šiuose puslapiuose. Tam yra labai svarbi priežastis. Netrukus, vasario 16 dieną, vėl švęsime ir džiaugsimės garbingu Lietuvos valstybės jubiliejumi. O dar vėliau visas pasaulis minės kitą progą – tarptautinę gimtosios kalbos dieną. Kai kurie iš jūsų turite gal daugiau nei vieną gimtąją kalbą. Bet jei skaitote šias eilutes, vadinasi, suprantate lietuviškai. Jau vien dėl to esate ypatingi ir tikrai turite kuo didžiuotis. Juk lietuvių kalba – viena sunkiausių visame pasaulyje. Sakoma, kad tai pagal sudėtingumą antra kalba

po kinų. O ar žinojote, kad viena raidė lietuvių kalbos abėcėlėje yra vienintelė visame pasaulyje? Su visomis ypatingomis lietuvių kalbos abėcėlės narėmis dabar ir susipažinkite. Smagaus skaitymo!

Kokiai lietuviškai raidei statomas paminklas?

Tiek, kiek žmogus turi dantų, tiek lietuviškoje abėcėlėje yra raidžių – 32. Kai kurios jų ypač „puošnios“. Vienos pasidabinusios nosinėmis, kitos – paukštukais. Nelengva jas visas suprasti ir įsiminti, norint labai gerai išmokti lietuvių kalbą. Tačiau kai kurios šios išskirtinės abėcėlės raidės sutinkamos ne tik lietuvių kalboje.

Štai *Ą* ir *Ę* pasiskolintos iš lenkų, *Š* ir *Č* – iš čekų kalbos. Beje, raidės su paukštukais taip pat turi ir slovakai, latviai, kroatai. Bet štai raidės *Į* ir *Ų* yra labai lietuviškos, jų neturi lenkai. *Ū* – jauniausia

lietuvių kalbos abėcėlės narė. O viena raidė lietuvių kalboje – ypatinga. Ją turi tik lietuviai, ir tai yra raidė, pasipuošusi taškeliu – raidė Ė. Ar žinojote, kad jai Kaune planuojama net paminklą statyti? Čia tai bent garbė!

Klausėte, kas nusprendė, kad būtent šios raidės mūsų abėcėlei reikalingos? Tai buvo Vincas Kudirka. Jis daugeliui žinomas kaip Lietuvos himno autorius. Tačiau prieš 130 metų jis leido dar ir laikraštį „Varpas“, kurį labai mėgo profesoriai, rašytojai, kultūros žmonės, inteligentai. Daug kas pradėjo sekti „Varpo“ pavyzdžiu. Taip nosinės ir paukštukai įsitvirtino lietuvių kalbos abėcėlėje.

Bet grįžkime prie raidės Ė. Geriausiai kalbų labirintus, paslaptis ir istoriją išmano kalbininkai. Mes paprašėme profesoriaus Giedriaus Subačiaus mums plačiau papasakoti apie ypatingas mūsų abėcėlės raides. Profesorius dirba Čikagos Iliojaus universitete ir ten moko studentus lietuvių kultūros ir kalbos.

Profesoriau, kokia raidės Ė istorija?

Raidė Ė sugalvojo pirmosios lietuviškos gramatikos autorius vokietis Danielius Kleinas. Lietuvių kalbą jis labai gerai mokėjo. Tačiau lietuvišką gramatiką išspausdino lotynų kalba. Tai buvo 1653 metai. Kalbininkas Mindaugas Šinkūnas nustatė, kad dar kiek anksčiau už tą savo gramatiką Kleinas viename redaguotame rankraštyje buvo pavartojęs Ė raidę žodyje TĖWISZKE. Dabar šį žodį rašome „tėviškė“.

Kaip manote, kodėl raidei Ė pavyko įsitvirtinti mūsų abėcėlėje? Juk galėjo būti taškas pakeistas brūkšneliu.

Nuo Kleino gramatikos laikų Ė raidė buvo rašoma ir spausdinama daugelyje lietuviškų tekstų, kurie buvo leidžiami dabar nebeeg-

zistuojančioje Prūsijoje. Tiesa, kartais tašką pakeisdavo į mažą bangelę panašus ženklelis ~. O tekstuose, kurie buvo leidžiami Lietuvoje, šios raidės labai ilgai nebuvo.

Iš Prūsijos į Lietuvą raidę Ė perkėlė tas pats Kudirka ir kalbininkas Jonas Jablonskis.

Iš Prūsijos į Lietuvą raidę Ė perkėlė tas pats Kudirka ir kalbininkas Jonas Jablonskis. Greičiausiai jie ją nusižiūrėjo iš labai įtakingos lietuvių kalbos gramatikos, kurią 1876 m. Prūsijoje išleido Frydrichas Kuršaitis.

O brūkšnelį labai ilgai vietoj taško (Ė vietoj Ė) spausdino Amerikos lietuvių laikraščiai ir knygos. Mat nusiliedinti Ė jiems būdavo daug brangiau. Ir tik tada, kai Morkūno spaustuvs darbuotojas Clemente Dedele Čikagoje įrodė raides liejančioms firmoms, kad Ė raidė nėra joks specialus ženklas, kad tai įprastinė lietuvių kalbos raidė, gamintojai nuleido kainą. Taip Ė su tašku įsitvirtino lietuviškoje Amerikos spaudoje.

Lietuvoje planuojama statyti paminklą raidei Ė. Ar palaikote šią idėją?

Tikrai, kodėl gi ne. Savo raidynams paminklų turi armėnai, savo unikalios raides – rusai (Ё), baltarusiai (Ў), kroatai (glagolice raides). Jei jau bus paminklas Ė, siūlyčiau jame iškalti suvalkietišką keturių žodžių sakinį, kurio pusę sudaro vien raidės Ė: Ė, Ė i ATĖ, tai reiškia – ė(jo), ė(jo) i(r) atė(jo).

Ar yra lietuviškoje abėcėlėje dar raidžių su įdomiomis istorijomis?

Kiekvienos raidės istorija įdomi. Pavyzdžiui, vėliausia lietuvių kalbos abėcėlės raidė yra Ū. Jos labai norėjo Jonas Jablonskis, bet lietuvių inteligentai ilgai jai priešinosi. Tačiau kalbininkas rašė gramatikas, vaikai mokėsi iš jų, ir tokiu būdu Ū prigijo. ■

